
Márton Evelin

BWAWA

Zene: Tyurgan kam Shaman`s arrow

Jöjjön, el kell mennünk innen – mondta Néruka, és erősen megszorítva a csuklóját, maga után húzta Aloist az átizzadt testek között. A benti zajhoz képest kint irreális csend volt. Pedig a hajnali halpiacon már nagy a nyüzsgés, a meztelen talpak már kellőképpen felverték a vörös port ahhoz, hogy el lehessen rejtőzni benne. Az utcákon még rózsaszínű a homály, csak a mészárosok bárdja hallszik, és egy-két búcsúbégetés. Még a legyek sem teljesen éberek, álmatagon és fázósan üldögélnek, várva az édeskés szagú bomlás óráit. A falaknak dőlve öregek bóbiskolnak, egy-két holdkóros kisgyermek kereng, meg azok, akiket nem hagy már aludni az éhség. A piac előtt viszont nagy a ricsaj és az örvénylő por, egy eldöcögő teherautóra menet közben ugrálnak fel azok, akik munkát szeretnének, vagy csak úgy eljutni valahová. A gazdagok gettójának közelében nyikorogva nyílik a vaskapu, és nevető fegyveresek közül turistákat szállító terepjárók kanyarodnak az útra. Az autókból fura maskarába öltözött emberek nézelődnek, minden második fényképez. A besűrűsödött reggeli tömeg miatt csak lépésben tudnak haladni, árusok kisebb hada szalad utánuk, festett gyékényeket, nyakláncokat, egyebeket lobogtatva, és irreális összegeket kiabálnak több ország pénznemének árfolyamán. A forgalomba tévedt teheneket rövid botjaikkal bökösik a pásztorok, megriadt borjak bögnék. Néruka egyenesen a csorda közepébe vezette Aloist. Néha nekikoccan egy-egy állat teste, és Alois elcsodálkozik azon, hogy ezek a bőrzsákba varrt, tülekedő csontvázak milyen nehezek. Egyiknek-másiknak még harmat csillog a púpján. Néruka lekuporodik Aloisszal szemben.

– Minek jött ide? – kérdezi. – Meg fognak ölni. Engem azért, mert túl magas vagyok. Magát meg...

– Ne is mondja! De talán pont ezért jöttem. Talán ezért jöttem vissza, Néruka, erre nem gondolt soha? Mondja, tud maga a vízen járni?

– Egy-két lépést talán, de miért fontos ez?

– Nem fontos, Néruka, felejtse el, menjünk, együnk valamit.

Endi Boo kifőzdéjében kanalazzák a híres taji levest. Endi Boo kifőzdéje a Mocsárban van. Itt élet és halál nem kérdés, csupán szerencse dolga. A taji leves összetétele homályos, Alois úgy gondolja, jobb is, ha nem tudja, miből készül. Néruka voodoo levesnek hívja, és sejtelmesen vigyorog hozzá, pedig vigyorgásra semmi okuk nincsen. Egy túl magas meg egy túl fehér itt, ebben a városban tényleg nincs hová elrejtőzzön. Sőt, talán az országban sincsen olyan hely. Esetleg odaát, az erdőségekben. Bár azt mesélik, ott van igazán veszélyben bárki, hacsak nem az örök elrejtőzés vágya viszi oda.

– Tudom már, miért jött el onnan a maga földjéről – mondta Néruka, és zavartan Alois kezét nézte. Egy gyűrű halvány nyomát és a csuklóról átfutó rózsaszínű heget.

– És miért, Néruka? – kérdezte Alois, és szórakozottan nézegette magát a kanál homorú felében.

– Mert megtehettem. Én sohasem tudok elmenni innen. Nincsen hozzám elég pénzem.

– Mert nem erre gyűjt, Néruka, mert nem erre gyűjt – mondta Alois.

– Ne mondja, hogy maga erre gyűjtött! – csattant fel Néruka, és Alois arcát fürkészte, ennél a nőnél sohasem lehet tudni, mikor gúnyolódik.

– Nem én, mert képtelen vagyok rá – mondta Alois. – De gyűjtöttek helyettem mások.

– Maga egy élősködő!

– Mindannyian azok vagyunk, Néruka, higgye el nekem.

– Mondja, maga nem fél itt? Nem fél, hogy itt hal meg, itt rohad el a teste, és soha senki nem tudja meg, hová lett, mi történt magával?

– Úgy gondolja, hogy ha otthon, az ágyamban halok meg, tudni fogják, hová lettem, mi történt velem?

– Maga teljesen bolond, Alois. Ilyen örültem még soha életemben nem találkoztam.

– Édesen bókol, Néruka. Ezt mondja a férjem is, meg néhányan, akikről azt feltételezem, hogy szeretnek.

– De én komolyan beszélek!

– Ők is mindig ezzel jönnek.

– De én nem hazudok, Alois.

– Képzelve, ők is ezt mondják. Szakasztott ezekkel a szavakkal.

– Jó, hát ne higgyen nekem.

– De hát nekem sokkal könnyebb hinni, mert így megmarad az ártatlanság varázsa.

- Ugye csak azért beszél versben, hogy csúfolódjon velem?
- Nem, Néruka, azt hiszem, ilyenkor önmagammal csúfolódom.
- Önmagával? De miért?
- Mert másképpen nem tudom elviselni. Ne is gondolkozzon ezen, hagyja a fenébe, figyeljen, ha ezt most kibírom, tudja, a gyógyszerem nélkül, azt jelenti, nem is vagyok beteg.
- De, de piszkosul beteg. És itt fog megdögleni, és valószínűleg én is.
- Ó tudom, Néruka, megtanultam a forgatókönyvét: azért fogunk meghalni, mert maga túl magas, én meg túl fehér, kínok között halunk meg mindketten, megalázva, ahogy illik. Ismeri azt a faviccet, amelyik így hangzik: mi az, ami hosszú, hogyha zöld? Vagy ez nem is favicc, hanem csaváros logikai rejtvény? Megoldásához féldeci Unicum szükséges, leöblítéséhez egy korsó sör, és aztán jöhet a következő?
- Mondja meg maga, hogy most mit tegyünk!
- Nem tudom, Néruka. Esetleg tud itt a közleben egy kiadó szobát, ágyat, szénapadlást, barlangot, sziklát? Ahol csak kettesben lehetnénk, és lehetőleg az ég madarai és a föld állatai is elkerülnek bennünket?
- Nem tudok, kérem. Itt, erre felé, nálunk nincsen ilyen hely. Maguknál van?
- Igen, hogyne volna, Csernobil a neve. De biztos vagyok benne, hogy már maguk is rendelkeznek ilyen vakfoltokkal a térképeiken. Tudja, min gondolkodtam, amíg a választ hallgattam? Hogy a mi szokásaink szerint maga most visszautasított engem, Néruka, és hogy ez valami ócska beidegződés miatt kicsit rosszul esik nekem, miközben nem is tudom, vágyom-e igazán magára.
- Maguk mind ilyen kegyetlenül őszinték?
- Honnan tudja, hogy őszinte vagyok?
- Talán elárulja a teste, Alois, erre nem gondolt?
- Gondolni gondoltam. De sosem érdekelt igazán.
- Akkor ebben egyetértünk.
- Örülök neki. Keressük meg hát azt a puszpángbokrot, és heveredjünk le alá.
- Puszpáng? Attól tartok, ilyen nevű cserje itt minálunk nem terem.
- Ne legyen szórszálhasogató, Néruka, menjünk már valahova, vagy szerezzen egy sört.
- Sört? Miért nem ezzel kezdte?
- Nem is tudom. Talán csak most szomjaztam meg igazán.

Estefelé, amikor egy keveset enyhült a meleg, Néruka újabb adag taji leveseket hozott, és a délutáni pipa maradékát, amelyet félálomban szívtak volt el. Endi Boo szobájában feküdtek, a gyékény síkosra izzadt alattuk, ruháik a széken heverték, mely mellett egy tyúk ült szétzilált tollakkal. Lábát zsineggel a székhöz erősítették. Amikor megérkeztek, egy ideig riadtan káricsolt, aztán megszokta, hogy nem egyedül van a szobában, vagy egyszerűen csak kifáradt. Alois megpróbált egy kis sört adni neki, de a tyúk nem volt hajlandó a tenyeréből inni.

– Néruka, szerinted a tyúkoknak megszakadhat a szívük az ijedtségtől? Vagy a bánattól?

– Tegeződünk? – kérdezte Néruka, és alaposan megnézte a pihegő tyúkot. Vörös tollai csapzottan ragadtak a testéhez, a szeme indőnként felakadt, máskor lehunyta, úgy tűnt, tényleg a végét járja, levesnek való állapotba került, csak senki sem kívánja megenni, ennél nagyobb szerencsétlenség nem is érhetne volna a nyomorultat.

Alois Néruka testét nézte, a bőr felületét, a pórusok nagyságát, az izzadság, por rajzolta képeket, nyomokat keresett, válaszokat az emberiség nagy kérdéseire, titkokat, melyek átütnek a bőrön, egy fagyos hajnalt, egy patak vizét, valamit, amibe kapaszkodni lehetne.

– Úgy tűnik, most már tegeződünk. Sőt, azt kell mondanom, ezelőtt is tegeződhattunk volna.

– Én nem voltam biztos ebben. Sőt, most sem vagyok az – mondta Néruka, és újabb adag keveréket tett a pipa tölcserébe. A füst megrekedt a felhevült falak között, és kékes köddel vont be mindent.

– A vég nemcsak egyszer jön – mondta Alois, miközben orrán-száján folyt a füst, Néruka csak villogó szemféhárját látta, és sápadt kezét, mely a kopott szipkát szorongatta.

– Hát hányszor?

– Nem számolom. Van itt nálatok postás?

– Minek? Nem kap itt senki leveleket.

– Akik elmennek innen, azok sohasem írnak egy levelezőlapot sem?

– Nem megy el innen senki. És írni csak a gyerekek szeretnek, de aztán ők is megunják.

– Mennyi időnk van még, Néruka?

– Nem tudom. A pénzből, amit adtál, megvettem a házat a kifőzdével együtt.

– Akkor hát berendezkedtünk itt. És lehet, hogy lesz még másik reggel, este, holnap, másnap.

– Nem tudom, nem tudom, mit mondjak erre.

Nem baj, Néruka, semmi gond, nem számít, mennyi, inkább csak az, hogy milyen. Arról meg csak mi tehetünk, senki más. Igyuk meg ezt a levest, ezt a sört, oszd meg velem a pipát, és dőljünk vissza a hús gyékényre, nézzük a tyúkot, amíg elalszik fejét szárnya mellé ejtve, míg elalszom, míg elalszol, jöjjön az éjszaka, ájult félálomba ringass, s míg este este, éjjel éjjel, a hajnal késsel oson a falak mellett, egyikük pengéje kőhöz koccan, s egy másik halkán szisszen, álmodunk, összerendezsz, és míg este este, éjjel éjjel, holdfényben ingadozó árnyak, az ablak alatt suttogások, neszezés, távoli csorda kolompja, emlékek, fények, illatok, a mámor, a mennyi, a milyen, a hányszor. Kivel, hol, miért s mi végre, számtalanszor, számlálatlanul, rangsorolás nélkül, ha este este, éjjel éjjel, a hajnal késsel oson kint, a penge ha kőhöz koccan, még egy szippantás élet, aztán csak az alvadó halál, halál, halál, Néruka, a halál.

EZ OKÉ, EZ EGY JÁTÉK, EZ JÓ

MÁRTON EVELIN VÁLASZOL VARGA LÁSZLÓ EDGÁR
KÉRDÉSEIRE

Azt nyilatkoztad egyszer, hogy macskatermészeted van, mert mindenhol otthon érzed magad, ahol éppen vagy. Viszont azt is mondtad, hogy a szülővárosoddal, Kolozsvárral ambivalens a viszonyod. Ez a kettő hogy jön össze?

A macskának is ambivalens a természete. Lehet, hogy az igazság inkább az, hogy képes vagyok alkalmazkodni bárhol, bármihez, szóval ez az otthonosság-érzés kicsit komplikáltabb. Kolozsvárral az a bajom, mint minden másik hellyel a világon egyébként – vagyis inkább csak volt, mert már nincs ez a gyötrő érzés bennem –, hogy nem igazán találtam magamat a városban, nem igazán tartoztam sehová. Kamaszkoromban voltak nekem is olyan elképzeléseim, hogy azért jó lenne valahova odacsapódní, aztán ez folytatódott a bukaresti tartózkodásom idején is, aztán egyszer csak megállt és kész. Megöregedett a macska.

Megtaláltad a helyedet, vagy csak meguntad a keresést?

Rájöttem, hogy a hely igazából bennem van, és magammal szoktak bajaim lenni, minden más csak alakul.

Mi bajod van magaddal?

A sorozatos bűneim időnként a lelkiismeretemet terhelik (nevet). Nem tudom, elégedetlen vagyok magammal általában. Ilyesmik.

Mért van az, hogy a művészek általában így gondolkodnak magukról? Kell ez a munkához szerinted?

Szerintem eleve ilyenek a művészek. Még ha hatalmas egójuk is van, akkor is gyötri őket valami, gondolom én. Nem nagyon ismerek olyan hiteles művészt, akit a világ dolgai zavarnak csak, de magukkal teljesen rendben vannak. Azt hiszem, eleve azokból lesz művész, akiknek van valamiféle önértékelési problémájuk, nincsenek mindig jó viszonyban saját magukkal.

Tehát minden művész sérült ember?

Nem feltétlenül, de lehet, hogy gyakrabban reflektálnak a saját dolgaikra, és valahogy próbálják behelyezni magukat abba, amiben éppen vannak, legyen az város vagy bármi.

De, ha gyakrabban reflektálunk magunkra, akkor éppenséggel jobban rendben kéne lennünk magunkkal, mint azok, akik ezt elmulasztják, nem?

Az, hogy reflektálsz magadra, nem azt jelenti, hogy egy idő után meg is javulsz, és zen buddhista guru lesz belőled, aki csak jó dolgokat csinál.

Művészként fejlettebb a lelkiismereted, mint a másoké?

Ezt nem merném kijelenteni. Egyáltalán, én nem gondolom, hogy anynyira más volnék. Alkatilag nem nagyon különbözöm mondjuk egy kőművestől vagy bárki mástól. Egyszerűen ezzel dolgozom: perverz módon visszaélek a saját nyavalyáimmal, azokkal, amiket átélek és azokkal is, amiket másokon látok, és ezeket a dolgokat megírom. De ezen túl nem hiszem, hogy nagy különbség volna köztem és mások között. Szóval nem hiszem, hogy kilógok a sorból, hogy én vagyok a zsiráf a juhnyájban.

Szóval nincs benned elvonulási ösztön, nem az elefántcsonttoronyból nézed a többieket, hogy milyen lúzerek?

Nem, mert végül is én is csak egy lúzer vagyok, tudatában vagyok ennek. Az elvonulásra pedig van bennem vágy, óhaj és akarat.

Olyankor írsz, gondolom.

Igen, olyankor írok, vagy olyankor nem csinálok az égardta világon semmit, csak úgy vagyok. Ez persze luxus, kell dolgozni előtte egy kicsit, hogy legyen rá időm.

Depressziós alkat vagy?

Van bennem rá némi hajlam. De nem szeretek azzal tetszelegni, hogy most éppen depressziós vagyok, és hagyjon mindenki békén. Mindig igyekszem ebből kimászni valahogy. Ki kedveli a saját depresszióját?

Az írás segít kimászni?

Nem mindig – van, amikor még mélyebbre visz. Nem feltétlenül terápia az írás, bár időnként tud az lenni.

Azt mondtad, hogy Bukarestben találtad meg önmagad, amikor az egyetem után ott helyezkedtél el rádiós újságíróként. Gondolom, azért is, mert éppen azt az évtizedet töltötted el ott az életedből, amikor elég sokat változunk. Ezt leszámítva mi volt jó Bukarestben?

Jó kérdés – épp most voltam ott egy rövid időre. Talán az a nagy kavalkád, a balkáni összevisszaság jót tett, mert ahhoz, hogy ott boldogulni tudj – és, gondolom, ez minden más nagyvárosra is igaz –, valahogy ki kell találnod magadat. Nekem is ezt kellett tennem, hogy abban a rendszerben vagy rendszertelenségben ne vesszek el teljesen, hiszen az is könnyen előfordulhatott volna, hogy egy lecsúszott alkesz lesz belőlem, vagy egy meg-savanyodott munkás, aki belevész a tömegbe. Most persze nem azt mon-

dom, hogy Bukarestben bárki is tudná, hogy én ki vagyok, viszont ügyesen kellett lavírozni. Bukarest teljesen más, mint Kolozsvár: sokkal agresszívebb, és sokkal gyorsabban kell reagálni mindenre. Ha nem reagálsz a dolgokra ott, abban a pillanatban, akkor mindenféle történhet veled.

Azt mondtad, visszahúzódó vagy, ez a balkáni kavalkád viszont éppen azt feltételezi, hogy nagyon nyomulós, rámenős legyél. Ez a kettő hogy fér össze?

Van azért egyfajta középút is ebben a történetben. Ha fel tudod mérni egy idő után, hogy mik az erőviszonyok, és te ebben a nagy balkáni kavalkádban hol vagy, mit akarsz csinálni, és hogyan akarod ezt az egészet túlélni, akkor megtanulod a mikéntjét. Egyébként pedig, az, hogy alapvetően visszahúzódó vagyok, nem azt jelenti, hogy ne tudnék nyitott lenni akár mire.

Tehát több személyiséged van?

Az is lehet. A nyomulás meg – attól függ, hogy mit csinálsz. A szakmától is függ, attól, hogy épp mit dolgozol. Ha egy multinacionális cégnél dolgoztam volna, akkor nem tudom, mi lett volna velem. Annyira azért nem vagyok nyomulós, nem próbáltam volna meg állandóan elkápráztatni a főnökeimet, hogy majd feljebb léphessek a ranglétrán.

Ha tehetnéd, csak írással foglalkoznál, vagy hiányozna a sajtó?

Ezen már sokat gondolkodtam, hogy vajon megszokás dolga-e, vagy tényleg szeretek rádiózni. Valószínűleg hiányozna. Sosem volt úgy, hogy csak írással foglalkozzam. Illetve megpróbáltam egyszer hat hónapig, de az úgy nézett ki, hogy hazavonultam egyszer apám Kézdivásárhely melletti farmjára, ahol azért élesben történnek a dolgok. Nem az ideális hely az elvonulásra egy olyan farm, ahol több tíz tehén és egyéb állatok vannak, és zajlik az élet és a mezőgazdaság. Szóval ez úgy nézett ki, hogy ültem én az „elefántcsonttornyomban”, ami egy nagyon kicsi emeleti szoba, de közben hallottam, hogy az udvaron mi történik, illetve időnként felcsörtetett valaki, és közölte, hogy most azonnal meg kell fogni a nem tudom minek a végét. Szóval próbálták tiszteletben tartani, hogy én most éppen alkotok, de... érted.

De azért a munkát is el kellett végezni.

Igen. Szóval ez volt az egyetlen időszak az életemben, amikor én úgy mond csak írással foglalkoztam – még ha nem is jött össze maradéktalanul.

Ekkor született a Papírszív című regényed.

Igen, ez volt a *Papírszív*, és tulajdonképpen fizetés nélküli szabadságon voltam a Bukaresti Rádiótól, és rettenetesen kényelmetlenül éreztem magam egy idő után. Nem mondom, hogy a sajtó hiányzott feltétlenül, ha-

nem az, hogy csináljak végre valami mást is az íráson kívül. Úgyhogy azt hiszem, nem tudnám elképzelni az életemet csak íróként. Biztos, hogy valami egyebet is csinálnék közben: kapálgatnék, fűszerkertem lenne, akármi. Olyan haszontalannak érzem magam, ha csak írok.

Akkor konkrétan azért mentél fizetés nélküli szabadságra, hogy megírd a Papírszívet?

Többek között azért, de volt ennek családi vetülete is. A fiam még kicsi volt, és elég beteges, emiatt sokat hiányoztam a munkából. Persze a kollégák megértették, de én nem éreztem ezt korrektnek velük szemben. Ekkor döntöttem úgy, hogy megpróbálom ezt a lehetőséget. Nem volt jó. Elsősorban azért, mert – bár nem vagyok különösebben anyagi ember – szeretem, ha van saját keresetem, és nem függök még a saját férjemtől sem.

Mert ugye az irodalomból nem lehet megélni.

Nem lehet, de ez azért elég összetett dolog. Mindig amiatt fanyalognak az írók, hogy az írásból nem lehet megélni, de nem biztos, hogy alkatilag minden író arra született, hogy csak írással foglalkozzon. Szerintem sokan jól elvannak a civil foglalkozásukkal, és azzal párhuzamosan simán tudnak írni. Nekem például még jól is jön, hogy nem tudok mindig írni. Vannak olyan időszakok, amikor nem jut rá időm, de azért pörög a fejemben valami, le is ülepszik közben, és amikor idő lesz rá, akkor már könnyebben ki-préselem magamból.

A Szalamandrák éjszakai írásakor naponta átlagosan négy órát dolgoztál, és a regény terjedelméhez képest elég hamar befejezted. Ez azért volt, mert már leülepedett a fejedben, mire elkezdted, vagy írás közben bontakozott ki a történet?

Inkább közben bontakozott ki a történet. Azt hiszem, hogy ilyen hosszú, összefüggő történetet másképp nem nagyon lehet megírni, csak ha megvan a napi rutinod. Szerintem a *Papírszívet* is azért írtam úgy, hogy tényleg nekiültem, és hat hónap alatt összekalapáltam (aztán lett, amilyen lett, lényegtelen), mert akkor muszáj volt azt csinálnom. Volt olyan, hogy kimaradt pár nap, de olyankor, amikor ismét nekiültem, kellett keresgélnem, hogy hol is hagytam abba. Szóval benne vagy egy ilyen sodrásban, ami visz, és amikor nem azt csinálod éppen, akkor is működik valahol az agyadban hátul.

Én úgy gondolom, hogy a Szalamandrák egy generációs regény. Van neked valamiféle bajod az ilyen besorolásokkal?

Nincs bajom vele, főleg, ha egy másik ember a generációból azt mondja, hogy ez egy generációs regény. Magam is egy generációhoz tartozom, nyilvánvaló, hogy arról írok, amit tapasztaltam. Ha teljesen fikció volna az egész könyv, akkor is reflektáltam volna arra, amit láttam, éreztem és van

körülöttem. Konkrétan persze nem gondoltam arra, hogy ez egy generációs regény volna, ezek nyilvánvalóan a könyv utóéletéből jönnek.

Ezek szerint nem teljesen fikció a könyv. Mennyire, mennyiben önéletrajzi ihletésű?

Nagyon az. De most ezt nem úgy kell érteni, hogy elővettem a naplót – ami nincsen egyébként –, kimásoltam belőle részeket, és odatettem két jelzőt, hogy szebb legyen, hanem egyszerűen benne van sok minden, ami velem történt, ami történhetett volna vagy, ami történik éppen.

Melyik fontosabb, ami történt vagy ami történhetett volna?

Mindkettő egyenlő mértékben fontos. Ha belegondolsz, az, ahogy most itt ülünk, lehet, hogy a te fejedben egészen másképp néz ki, mint az enyémben.

Az én fejemben szerinted hogy néz ki?

Nem tudom, fogalmam sincs. Majd lehet, hogy megírom. Az, hogy mi történt, elég tág fogalom. Én egyféleképpen emlékszem, mások valószínűleg másképp. Kicsit rettegek tőle, hogy ha a román ajkú ismerőseim elolvassák a *Szalamandrákat* – mert románul is olvasható immáron –, akkor mit fognak gondolni. Még nem reagálta le különösebben senki, bár valakitől már jöttek kétségbeesett telefonhívások, de nem vettem fel. Különbösen sem válaszolok az illetőnek.

Egy olyan ember, aki szerepel a könyvben valamilyen formában?

Valamilyen formában igen. De úgy látszik, hogy annyira nyilvánvaló volt, hogy magára ismert. Bár szerintem sikerült jól összekombinálni a karaktereket, egy az egyben senkit nem írtam bele a történetbe. Most éppen Bukarestben beszélgettem valakivel, aki felismerni vélt egy bizonyos szereplőt, holott én tulajdonképpen nem arra az illetőre gondoltam, bár tény, hogy az ő jellemvonásaiból is bele van gyúrva abba a karakterbe néhány. De ez oké, ez egy játék, ez jó.

Írás közben volt olyan dolog, amit nem mertél leírni úgy, ahogyan történt? Mennyire lehet őszinte az író?

Lehet nagyon őszinte, úgysem fogja elhinni neki senki. Én tényleg mindent leírok. Aztán, hogy ezt elhiszik-e nekem, vagy azt mondják, hogy ezt biztos kitaláltam, fikció, nem is úgy volt, az már nem foglalkoztat. Hajlandó vagyok kiállni bármiért, amit leírtam.

Arra sosem gondolsz írás közben, hogy esetleg megsértődik majd valaki, akitől írsz?

Szoktam erre gondolni, főleg a családtagjaimmal kapcsolatban. Általában nem szeretek embereket megbántani, ez az írásban is ugyanígy van.

Próbálok azért nem a földbe döngölni őket, bár időnként ez mégis megtörténik. De visszatérve a szereplőkre, ez azért nem úgy működik, hogy megírlak téged, a feleségedet, és nem tudom kicsodát, hanem tényleg össze vannak gyúrva a karakterek, a nevek is kitaláltak, a szereplőim önálló életet élnek.

Hány első szerelmed volt?

Hú, ezen nem is gondolkodtam így, hogy első szerelem. Azok úgy jöttek egymás után...

Csak mert azt mondtad valahol, hogy szerinted egy ember életében több első szerelem is lehet.

Igen, mert szerintem a szerelmek minősége, a milyensége változik az emberrel együtt. Most nyilvánvalóan nem tudnék ugyanúgy reagálni egy ilyen történetre, mint tizennégy éves koromban, hiszen közben én is átalakultam, történt velem egy csomó minden, és másképp értékelek dolgokat.

Tehát minden szerelem első szerelem?

Végül is igen. Igen, ez így jó.

Voltál már egyszerre több emberbe szerelmes?

Ó, hogy az istenbe ne... Ez okoz hatalmas lelkiismeret-furdalásokat időnként. Belénk van sulykolva a monogámia, az, hogy csak egy emberrel lehetsz, ezt tanulod, amióta megszületted. Miközben nem ezt látod magad körül.

Ezek szerint ez nemcsak a művészekre jellemző.

Nem, ez mindenkire jellemző. Kérdés az, hogy ki mennyire beszél erről, illetve ki mennyire fojtja el az érzéseit, mondjuk egy házasság vagy kapcsolat alatt bekövetkező, előre ki nem számított és óhatatlanul beszűremkedő szerelem esetében. Ezt simán lehet szkippelni, megölni, megfojtani, nem figyelni rá vagy belemenni a játékba és lavírozni ezzel valahogy.

És aztán megírni.

Aztán megírni, igen. Vagy eltemetni örökre.

Mért akartál öngyilkos lenni?

Hát... Hát igen. Néha még most is eszembe jut. Nem is tudom, időnként rám tör ez a teljesen értelmetlen minden című érzés. Vagy nem is érzés, hanem egy komplex történet. Ilyenkor sötétnek és kilátástalannak tűnik az egész élet. Az egész emberiségé, nem csak az enyém.

Az elfojtások miatt, depresszió miatt vagy az önmagaddal szembeni elégedetlenség miatt?

Ez így mind együtt.

Akkor hogyan kellene élni, hogy legyen értelme?

Nem tudom. Meg kell győznöd magad minden nap, hogy van értelme annak, amit csinálsz. Értelmet kell keresni az értelmetlenségben. Ha nagyon sokat gondolkodsz azon, hogy az élet tulajdonképpen értelmetlen, akkor valószínűleg arra fogsz jutni, hogy sajnos valóban az. De nem ajánlom senkinek, hogy ezen hosszasan tűnődjön. Sőt, az a jó, ha nincsenek ilyen gondolataid.

Milyen érzés volt közben? Mi zajlott benned?

Reméltem, hogy nem ébredek fel többet. De aztán felébredtem.

Láttál valamit közben?

Nem láttam semmit.

Akkor nincs halál utáni élet?

Ha van, akkor lehet, hogy nem látható.

Kényelmetlen erről beszélned? Vagy már rendben vagy magaddal?

Nem kényelmetlen. Mondom, időnként most is eszembe jut, de most már kegyetlenségnek érezném másokkal szemben. Persze akkor is annak éreztem, amikor csináltam.

Ezt is megírtad a Szalamandrákban, de ott a Halál Angyala az ágyad szélén ült. Illetve a főbős ágya szélén. Most meg azt mondod, hogy nem láttál semmit.

A Halál Angyala itt van mindig, nem kell hozzá semmi különöset csinálni. Volt egy rossz időszakom 15 és 25 éves korom között, amikor rettenetesen nyomasztott a meg nem értettség. De nem olyan szinten, hogy nem értik, amit írok, akkor nem is foglalkoztam ezzel különösebben. Inkább az volt a bajom, hogy a hozzám közel állók nem értenek belőlem abszolút semmit. Ez tulajdonképpen meg is maradt, minőségi változás nem nagyon következett be, de most már el tudom fogadni, hogy nem értjük egymást, vagy nehezen értjük egymást, és komoly erőfeszítéseket kellene tennünk, hogy ez másképp legyen, de az emberek többsége erre nem hajlandó. De valószínűleg értelmetlen bármi olyan próbálkozás, mint az enyém, hogy akkor most nem tudom, hány vágást ejtek, úgy, ahogy illik, a csuklóímon. Ettől nem lesz jobb. De leírhatod teljesen őszintén mindazt, ami veled történt. Ha egyszer bekerültél ebbe a skatulyába, hogy író vagy, attól kezdve a büdös életben senki nem fog neked elhinni semmit abból, amit írsz. Vagy elhisz olyasmit, ami viszont fikció.

Mikortól vetted komolyan az írást? Mikortól nevezted magad írónak?

Én nem mondtam sosem magamról, hogy író vagyok. Író is vagyok. Ha valami olyan szövegen dolgozom, amiről tudom, hogy ki fog kerülni a szélesebb publikum elé, akkor azt szeretem jól megcsinálni. De az írás sok szarból kihúzott. Már középiskolában is azért nem buktam meg fizikából, mert

kötöttünk egy egyezséget a fizikatanárral, miszerint én a *Firka* nevű lapban különféle írományokban fogok értekezni a költészet és a fizika kapcsolatáról, ezt meg is tettem, és ezért kaptam fizikából egy tízest. Ez tényleg kiszedett a szarból, mert kilencedik első évharmadában ilyen jegyeim voltak fizikából, hogy 1, 2, 3.

Ez érdekel, ez a kapcsolat a költészet és a fizika között. Erről mesélj valamit.

Nem kell olyan magasröptű dolgokra gondolni. Először, amikor a tanár úr elmondta, hogy ez lenne az, ami nekem fizikából átmenő osztályzatot eredményezhet, akkor nem is nagyon értettem, hogyan lehet összehozni a fizikát a költészetrel. És akkor elmondta nekem, hogy például ott van Petőfi Sándor, nagy magyar költő, ugye, vegyem kézbe az összes verseit, ami egy szép fokos kötet, és arra figyeljek például, hogy hogyan írja le a természeti jelenségeket. Ráharaptam az ízére a történetnek, mert nincs olyan költő, aki valamilyen formában ne írna olykor természeti jelenségekről, úgyhogy rájöttem, hogy tulajdonképpen egyszerű dolgom van. Aztán áttértünk más költőkre is, nem volt ez nehéz dolog.

Tehát a költők tulajdonképpen meg nem értett fizikusok.

Mondjuk Petőfi Sándor vagy azok a költők, akiket szintén nagy fizikusokként elemeztem ezekben az értekezésekben, lehet, hogy elküldtek volna a jó búbánatos valahova. Vagy ellenkezőleg, lehet, hogy nagyon boldogok lettek volna, hogy felfedeztem a rejtett oldalukat. De végső soron mindannyian figyeljük valahogy a környezetünket. A fizika sem valami embertől független dolog, ha mi, humán beállítottságú emberek nem is vagyunk képesek megtanulni az elméletet, attól a jelenségeket még látjuk.

Mért van az szerinted, hogy a humán beállítottságú embereknek nehezebben mennek a reáltudományok?

Ez egyszerűen csak az elbaltázott oktatásnak a problémája. Most például annyira érdekesen lehetne kémiát, fizikát, bármit oktatni – bár régebben is lehetett volna érdekesebben –, hogy a diákok is sokkal érdeklődőbbek lennének. Minden érdekes végül is, ugyanolyan érdekes, mint az irodalom, egyszerűen a szemléltetéssel van gond. Nem is hiszek abban, hogy lennének humán beállítottságú meg reál beállítottságú agyak. Nyilván az érdeklődési körök valamilyen szinten meghatározzák a gondolkodásunkat, lehet, hogy több benned a képesség arra, hogy nyelvész legyél, mint matematikus, de attól még a matematikából is sok mindent megérthetsz. Nekem döbbenetes volt, hogy körülbelül harmincéves koromban kezdtem csak megérteni bizonyos dolgokat a fizika vagy a szerves kémia területéről, csak azért, mert annak idején gépies oktatásnak voltunk kitéve. Ha mondjuk az

ember kiválaszthatná az iskolában, hogy mi az, ami érdeklí, az sokkal célravezetőbb lenne.

Mert az irodalom tulajdonképpen mindent felölel.

Erről van szó. Nézd meg azokat az írókat, akikre azt mondjuk, hogy nagyon kemények, nagyon hitelesek, ott aztán minden le van írva. Ott van a világ. Mindenki azt gondolja, hogy aki költő, az biztosan el van szállva, holt lehet, hogy a legpraktikusabb ember a világon, de attól még a fantáziája vagy a nem tudom mije fejlettebb, mint az átlag.

Ismersz földhözragadt költőket?

Minden bizonnyal. De most nem is kell bohócnak lenned, a társaság színfoltja, csak mert alkotó vagy. Az írás azért általában egy magányos történet, ahhoz nem kell publikum, úgyhogy magánemberként egy költő is lehet unalmas vagy akár földhözragadt.

Magához az íráshoz nem kell publikum, de azért egy alkotó viszonylag gyakran találja magát olyan helyzetben, hogy közönség előtt kell beszélnie arról, amit csinál. Szerinted érdemes-e a művészetről beszélni, vagy olyan, mintha a szexről beszélnél?

Szerintem a szexről amúgy nem olyan nehéz beszélni.

De a művészetről érdemes-e beszélni, vagy csak élvezni kellene?

Mért ne lenne érdemes? Annyi hülyeségről beszélünk, mért pont erről ne? Bár igaz, hogy én az olyan találkozókat szeretem, ahol a közönség kezdi a beszélgetést. Mert rendben van, hogy ők azért jöttek el, hogy meghallgassák a meghívottat, de ha mondjuk már olvastak valamit tőlem, akkor sokkal izgalmasabb, ha ők kezdik el mondani, mit gondolnak az egésztől. Ebbe bele lehet kapcsolódni, és úgy már sokkal egyszerűbb mondani dolgokat. Nekem volt már ilyen közönségem. Nem is szeretem, ha kiültetnek valami emelvényre, sokkal jobb, ha a közönséggel együtt ülhetek le. Együtt is voltunk már olyan helyzetben, hogy kiültettek minket kétosztálynyi diák elé, és úgy kellett volna nekik mondani valamit, hát én úgy éreztem magam, mint ahogy a tanárim érezhették annak idején magukat. Rettenetesen sajnáltam őket, hogy bejönnek, ott van egy csomó rettenetesen nem érdeklődő kamasz, és akkor ők kiállnak a katedrára, és onnan valahogy megpróbálják meggyőzni ezt a sok unatkozó srácot, hogy izgalmas, amit mondanak. A legjobb az, amikor nem ilyen pódiumbeszélgetés folyik, hanem leülünk egy kávézóban vagy valahol, és nem kell magasabbra ülni, mint a többiek. A dobogóktól meg színpadoktól nem vagyok különösebben oda. A kérdezőtől is sok minden függ, ha van egy moderátor, az nagyon sokat segíthet vagy ronthat a helyzeten.

Mi az a kérdés, amit a legjobban utálsz?

Nincs ilyen.

Az sem, hogy hogyan kezdted el írni?

Nem, mert ez izgalmas, erre szívesen emlékszem.

Hogyan kezdted el írni?

Nyilván levelekkel kezdtem én is, mint szerintem a mi generációnkból sokan. Apámnak írtam leveleket, akivel ritkán találkoztunk, csak vakációk alkalmával, és valahogy neki próbáltam sűríteni azt, ami velem történt, meg ami körülöttem volt. Azt éreztem, hogy a levél valahogyan kapcsolatot kell teremtsen kettőnk között, mert egyébként lövése sem lesz, amikor vakációban újra találkozunk, hogy ki vagyok. Ezt persze akkor kilenc-tíz éves koromban nem tudtam így megfogalmazni, de azt azért éreztem, hogy ha eltelik négy-öt hónap, mire újra találkozunk, akkor megint előlről kell kezdeni ezt az egész barátkozást, mert időközben vele is történtek dolgok, meg velem is lett, ami lett. Csakhogy apám nem igazán akart nekem leveleket írni, nem különösebben jó levélíró. Ő egy becsületes agrármérnök, aki mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozik Kézdiszárzapatakon, úgyhogy a mostohaanyám válaszolt nekem, aki nagyon élvezte az én leveleimet. Akkor rájöttem, hogy ebben az írás dologban van valami. Elmondták utólag, hogy felolvasták egymásnak a leveleimet, és jól szórakoztak. Anyám viszont nem szórakozott olyan jól, mert szerinte, ahogy a románok mondják, am dat din casă, vagyis olyasmiket írtam meg a „másik” családomnak, amiket nem illett volna. A lényeg, hogy rájöttem, az írás egy manipulációs eszköz, ami nekem jó. És ahogy már mondtam, később a suliban is sok mindentől kiszedett. Ha nem lett volna bennem az írásra valamiféle képesség, a fene megevett volna, az biztos.

Nem félsz, hogy elfogynak a témáid?

Attól nem félek, mert a témák kimeríthetetlenek, attól viszont igen, hogy az én képességeim megkopnak, vagy egyszerűen megszűnnek. Ilyen érzésem már volt többször is, hogy agyi infarktusaim vannak ilyen téren. Vagy sokszor van olyan érzésem – most is ilyen helyzetben vagyok, elég rosszul is éreztem magam emiatt korábban, de most már ezt is rezignáltan elfogadom –, hogy körbe-körbe járok, ugyanazokat a dolgokat mondogatom és írogatom.

Ez baj?

Hát ez az! Rájöttem, hogy nem baj. Ezt különben Láng Zsolt és Demény Péter, a te szeretett kollégáid állapították meg egy Klikkrec alkalmával, amiben pont a *Szalamandrákról* írtak, hogy én körbe-körbe járok. Természe-

tesen ezt Láng Zsolt mondta, nem is a nagy Demény. Persze hogy dühös voltam, hogy már megint milyen baja van velem, mi az, hogy én körbe-körbe járok, és azóta gondolkodom ezen, rájöttem, hogy ez igaz, de hát ez van. Mit csináljunk?

Mi a helyzet az ihlettel meg az írói válsággal? Léteznek egyáltalán ilyen dolgok?

Nem tudom, az ilyen nagy szavaktól én mindig kiütéseket szoktam kapni. Az írói válság általában a személyiségednek a válsága. Nem az író érinti a válság, hanem te magad, aki vagy íróstól és mindenestől, az kerül valamiféle válságba, amiből számtalan út vezet különféle irányokba, lehet, hogy fogsz még írni, lehet, hogy nem. Az ihlet az mindenhol ott van. Mit is mondott Soros György? Na ne emlegessük, mert nem szabad, de nem ő mondta, hogy a pénz az utcán hever? Az ihlettel is így van. Bármilyen megihletet. Ha ébren vagy, tudod.

Én még nem találtam pénzt az utcán.

Én igen.

De sarokházat nem veszel belőle.

Nem is vágyom rá.

Mire vágyasz?

Szabadságra. Jövés-menésre. Az anyagi javak nem túl fontosak nekem. Tudom, hogy a körülöttem lévőeknek ez furcsa, nem értik, hogyan lehet így élni, de ez van. Persze, jó kényelmesen élni, hogyne, szeretném, ha az egész emberiség kényelmesen élne, és nem lenne semmi baja, ha ez megoldható, de amúgy nem érzek semmi kielégülést attól, ha van valamim.

Írhatnál egy regényt, amiben az egész emberiség tökéletesen boldog és elégedett, de azt meg minek?

Így van! Mindig bejön a képbe, hogy akkor milyen jó lenne az örök élet, de hát nem ölné meg az unalom? Most gondold bele: ha tudnád, hogy soha nem fogsz meghalni, mi motiválna. Így legalább ez a kevés idő ösztökéli az embert, hogy szedje már össze magát, és próbáljon csinálni valamit, mert ketyeg az óra. Legalább ne tűnjön értelmetlennek az egész élete.

Most mit próbálsz csinálni?

Járok körbe-körbe. Írom azt, amit csinálok és ami történik velem.

Műfaj van?

Tudod, hogy a műfaj nekem az Achilles-inam. Nem tudom, hogy mi lesz belőle. Van egy szereplője az egésznek, aki ott van szegény mindenhol, jön-megy, és történnek vele a dolgok.